

УДК 94(477):061.2-055.2(477.8)
DOI: 10.24919/2312-2595.3/45.203985

Ігор ФЕДОРИШИН

аспірант кафедри історії України та методики викладання історії, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», заступник голови Тисменицької районної ради, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018 (ifedo1984@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5760-2836>

Бібліографічний опис статті: Федоришин, І. (2020). Діяльність осередків «Союзу українок» на Товмаччині (за матеріалами часописів «Жіноча доля», «Жіноча воля»). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 3/45, 116–134. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203985>.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКІВ «СОЮЗУ УКРАЇНОК»
НА ТОВМАЧЧИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПИСІВ
«ЖІНОЧА ДОЛЯ», «ЖІНОЧА ВОЛЯ»)**

Анотація. Мета статті. У статті на основі виявлених матеріалів у часописах «Жіноча доля» та «Жіноча воля» висвітлено діяльність осередків (філій і кружків (гуртків)) «Союзу українок» на Товмаччині. За газетними публікаціями автор відобразив роботу трьох філій у м. Товмач, м. Тисмениця і м. Отинія та семи сільських кружків української жіночої організації на теренах повіту, характеризував їхню культурно-освітню та громадську діяльність, показав окремі статистичні дані щодо кількісного складу кружків Тисменицького судового округу.

Культурно-освітня й громадська робота осередків «Союзу українок» відображена через проведення лекцій і відчитів (доповідей), влаштування різних свят, урочистих заходів на честь видатних українських письменників, громадських діячів, борців за волю України тощо, через організацію різноманітних освітніх курсів для жіноцтва, налагодження мережі захоронок (дитячих садків) і опіку над дітьми з бідних українських сімей. Також у

© Ігор Федоришин, 2020

статті показано співпрацю союзнок Товмаччини з іншими українськими культурно-освітніми та економічними товариствами: «Просвіта», «Рідна школа», «Сільський господар». **Методологія дослідження** базується на використанні методів аналізу, синтезу, історико-порівняльного та узагальнення. **Наукова новизна** статті – вперше на основі виявлених матеріалів у часописах «Жіноча доля» та «Жіноча воля» висвітлено діяльність осередків (філій і кружків (гуртків)) «Союзу українок» на Товмаччині. **Висновки.** У 1930-х рр., незважаючи на два випадки припинення владою діяльності, «Союз українок» став наймасовішою й найпопулярнішою українською жіночою організацією як Товмаччини, так і всієї Східної Галичини. Зі встановленням радянської влади на західноукраїнських землях «Союз українок» був остаточно заборонений, а його осередки ліквідовані черговим окупантом.

Ключові слова: «Союз українок»; жінка; Товмаччина; філія; кружок; свято.

Igor FEDORYSHYN

Postgraduate Student of the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History, State Higher Educational Institution «Vasyl Stefanyk Precarpathian National University», Deputy Head of Tysmenytsia District Council, 57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76018 (ifedo1984@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5760-2836>

To cite this article: Fedoryshyn, I. (2020). Diialnist oseredkiv «Soiuzu ukrainok» na Tovmachchyni (za materialamy chasopysiv «Zhinocha dolia», «Zhinocha volia») [Activity of local centers of society «Soiuz ukrainok» («Ukrainian Women’s Union») in Tovmachchyna (according to materials of magazines «Zhinocha dolia» («Women’s destiny»), «Zhinocha volia» («Women’s will»)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 3/45, 116–134. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203985> [in Ukrainian].

**ACTIVITY OF LOCAL CENTERS OF SOCIETY
«SOIUZ UKRAINOK» («UKRAINIAN WOMEN'S UNION»)
IN TOVMACHCHYNA (ACCORDING TO MATERIALS
OF MAGAZINES «ZHINOCHA DOLIA»
(«WOMEN'S DESTINY»), «ZHINOCHA VOLIA»
(«WOMEN'S WILL»))**

Summary. Objective. In the article, the author showed the activity of the branches (branches and circles of the «Soiuz ukrainok» («Ukrainian Women's Union»)) in Tovmach region on the basis of the materials found in the magazines «Zhinocha dolia» («Women's destiny») and «Zhinocha volia» («Women's will»). The author showed the work of three branches in Tovmach, Tysmenytsia and Otyniia towns and seven rural circles of the Ukrainian women's organization on the territory of the county, he characterized their cultural, educational and social activities, he showed separate statistics on the quantitative composition of the circles of Tysmenytsia judicial district.

The cultural and social work of the «Ukrainian Women's Union» local centers was carried out through lectures and presentations, organization of various holidays, solemn events in honor of prominent Ukrainian writers, public figures, fighters for the will of Ukraine, through the organization of various educational courses for women, through the establishment of a network of children's kindergartens and child custody from poor Ukrainian families. Also in the article the author showed the cooperation of the members of the «Ukrainian Women's Union» of Tovmachchyna with other Ukrainian cultural-educational and economic societies «Prosvita», «Ridna shkola» («Native School»), «Sil'skyi hospodar» («Rural host»). **Methodology** of the research is based on the use of analysis, synthesis, historical and comparative methods.

Scientific novelty of the article – for the first on the basis of the materials found in the magazines «Zhinocha dolia» («Women's destiny») and «Zhinocha volia» («Women's will») the author showed the activity of the branches (branches and circles of the «Soiuz ukrainok» («Ukrainian Women's Union»)) in Tovmach region.

Conclusion. In the 1930s, despite two cases of cessation of power, the «Ukrainian Women's Union» became the largest and most popular Ukrainian women's organization in both Tovmachchyna and all of Eastern Galicia. With the establishment of Soviet power in Western Ukrainian lands, the «Ukrainian Women's Union» was finally banned and its local centers liquidated by another occupier.

Keywords: «Ukrainian Women's Union»; woman; Tovmachchyna; branch; circle; holiday.

Постановка проблеми. У міжвоєнний період в українській газетній періодиці Східної Галичини часто подавалася інформація про діяльність осередків «Союзу українок», зокрема й на Товмаччині. Доволі інформативними друкованими виданнями, які відображали діяльність вищезгаданої жіночої організації, були часописи «Жіноча доля», що виходив у 1925–1939 рр. в м. Коломия, та «Жіноча воля» – як додаток до «Жіночої долі», який видавався протягом 1932–1939 рр. Зазначимо, що обидва часописи не були друкованими органами «Союзу українок». Однак редакція під керівництвом Олени Кисілевської мала за мету «...допомогти нашому жіноцтву, щоб воно з своєї праці могло витягти найбільше користи, щоб воно було моральне, патріотичне, щоб любило свою неньку Україну, щоб були добрими й зразковими жінками своїм чоловікам, а матерями своїм дітям» (1925) («Від редакції», 1925, с. 1).

У рубриці «Вісти з «Союзу Українок» часопис «Жіноча доля» інформував своїх читачок про діяльність осередків «Союзу українок». Про жіночий рух на теренах Галичини йшлося у рубриках «Жіночий рух», «З жіночого руху», «З жіночих організацій» тощо.

Не менш інформативним щодо висвітлення розвитку жіночого руху та діяльності «Союзу українок» був додаток «Жіноча воля» – часопис для сільського жіноцтва, покликаний «...помогти нашому сільському жіноцтву стати тим, чим є жіноцтво інших народів, а саме: добрими господинями, розумними матерями, свідомими громадянками свого народу» (О. К., 1932, с. 2).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика діяльності «Союзу українок» відображена в наукових працях Марти Богачевської-Хом'як (Богачевська, 1984, с. 96–113), публікаціях Лілії Потапюк (2015, с. 18–23), Павла Артимішина (б.р.). Важливим та інформативним джерелом теми дослідження є газетна періодика міжвоєнного часу, зокрема, часописи «Жінка», «Українка», які виходили в другій половині 1930-х рр.

Метою статті є відображення на основі матеріалів у часописах «Жіноча доля» і «Жіноча воля» культурно-освітньої та громадської діяльності осередків «Союзу українок» на Товмаччині.

Виклад основного матеріалу. Найбільш чисельною українською жіночою організацією в Східній Галичині міжвоєнного періоду став «Союз українок», що був створений у 1917 р. та організаційно оформлений у грудні 1921 р. на з'їзді українських жінок (м. Львів). Метою діяльності «Союзу українок» було піднесення рівня освіченості та культури української жінки, заохочення її до самоосвіти, ініціативності, громадської роботи, змагання за рівноправність і самостійність жіноцтва, здобуття незалежності для жіночих організацій, возвеличення імені матері, її ролі в тодішньому суспільстві.

«Союз українок» мав триступеневу структуру: Головний виділ у м. Львів (Централа), філії й місцеві кружки. На філії у містах і містечках покладалася додаткова функція щодо координації роботи сільських осередків.

Головний виділ «Союзу українок» постійно закликав національно свідоме жіноцтво до заснування у кожному населеному пункті Галичини кружків, філій, жіночих гуртків при товаристві «Просвіта», до проведення віч, свят, забав, відчитів, читання книжок, газет (Береза, 1926, с. 3), заохочував жінок до членства в українських кооперативах. Спільно з товариствами «Просвіта» і «Сільський господар» «Союз українок» організовував для сільського жіноцтва куховарські курси, курси крою й шиття, килимарства, вишивок, курси зразкових господинь, освітньо-виховні тощо (Потапюк, 2015, с. 22).

На Товмаччині, до якої в міжвоєнний період належали теперішній Глумацький район (без південної частини – Обертинський куш), північно-східна частина Тисменицького району та північна частина Коломийського району (Отинійський куш), філії «Союзу українок» діяли в м. Товмач, містечках Тисмениця, Отинія, кружки організації активно функціонували в селах Грушка, Милування, Палагичі, Петрилів, Підпечери, Рошнів, Стриганці та інших населених пунктах.

Філія жіночого товариства в м. Товмач, яка в 1928 р. нараховувала 80 членів, щонеділі проводила відчити або лектури (читання), займалася різноманітними збірками, організацією і

проведенням національних свят, забав. У навколишніх селах філії не вдалося заснувати жодного осередку організації через відсутність у селах повіту інтелігенції, яка б могла вести роботу в кружках. Позитивним здобутком організації стало обрання до складу громадського уряду єдиної жінки-українки – членкині місцевого «Союзу українок» («Жіночий рух», 1928, с. 5). У 1933 р. філія «Союзу українок» провела збірку на потреби бідних шляхом продажу під церквою «шутки» (гілок пальми), прикрашеної синьо-жовтими бантами (ДАІФО, ф. 72, оп. 1, спр. 12, арк. 51), поставила аматорські вистави в м. Товмач та с. Петрилів, дохід від яких спрямовано на потреби бурси ім. Шашкевича в м. Товмач (ДАІФО, ф. 72, оп. 1, спр. 12, арк. 77, 99).

Кружок «Союзу українок» у м. Тисмениця був заснований 17 вересня 1931 р. з ініціативи Лідії Белей, дружини місцевого адвоката Теодора Белей, яка очолювала товариство з вересня 1931 р. до квітня 1937 р. та з квітня 1938 р. до лютого 1939 р. З квітня 1937 р. до квітня 1938 р. та з лютого до вересня 1939 р. очільницею тисменицьких союзянок була Розалія Сендецька, перша місцева жінка-лікар. 11 жовтня 1931 р. кружок зорганізований у філію. Філія містилася в приміщенні Українського народного дому. Щонеділі тут відбувалися сходи, на яких союзянки читали книжки, слухали реферати (доповіді) на різну тематику, як-от: «Леся Українка», «Дошкільне виховання», «Ведення господарки», «День матері», «Туберкульоз» тощо. При місцевому товаристві функціонували жіночий хор і невелика бібліотека. Тисменицька філія впродовж усього періоду своєї діяльності перебувала у сфері впливу Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), оскільки керівництво організації було прихильним до цієї партії (Андрухів & Гаврилюк, 2008, с. 259–261).

Протягом 1932–1938 рр. жіноча організація в м. Тисмениця організувала й провела осінні вечорниці, вечір народної ночі, Листопадове свято, свято Просфори, свято Маланки, свято Матері, запусти і велике Свячене за участі трьох місцевих священників. Приміром, Свято матері в м. Тисмениця відбулося 26 травня 1933 р. у великій залі Народного дому. На урочистостях було чимало місцевих жителів, прибули й делегати з навколишніх сіл. Перша частина свята була концертною. Вступне слово виголосила Е. Гриньовська. Вірші декламували місцеві дівчатка Сіменовичівна,

Федиківна, Белеївна, Микитин. І. Шох рецитувала (декламувала) новелу Степана Васильченка «Мати». Найкращою точкою святкової програми були співи жіночого хору «Союзу Українок» під диригуванням В. Островського. Другу частину свята склала вистава «Мати-наймичка» авторства Івана Тогобочного («Вісті з Союзу Українок», 1933d, с. 2).

На пошанування пам'яті видатних українських діячів тисменицький осередок «Союзу українок» влаштував урочисті академії на честь Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Кобилянської, Н. Кобринської.

Також філія організувала курс кравчинь, курси вишивки, куховарства, діловодства, курс першої невідкладної допомоги, інструкторський курс. Під проводом сестер служебниць місцевої захоронки осередок влаштував двотижневий курс виготовлення квітів, організував доживлювання (харчування) шкільної молоді.

Упродовж трьох зимових місяців і половини березня філія щоденно харчувала понад 30 дітей. Також під опікою союзянок перебували захоронки в селах Клубівці та Милування. «Союз українок» влаштовував збірки, продаж «шутки», виручені кошти від якої були спрямовані на закупівлю подарунків для 25 бідних дітей («Вісті з Союзу Українок», 1933a, с. 2; «Свято «Просфори», 1938, с. 5; Шох, 1932, с. 2; Андрухів & Гаврилюк, 2008, с. 259–262).

Загалом філія «Союзу українок» у м. Тисмениця протягом 1933–1939 рр. заснувала у дев'яти населених пунктах Тисменицького судового округу кружки (таблиця 1), що активно функціонували, об'єднуючи понад півтисячі членкинь (Андрухів & Гаврилюк, 2008, с. 259–261).

У м. Отинія філію «Союзу українок» засновано в 1933 р. Упродовж перших трьох років існування організація не проявляла майже жодної діяльності. 6 грудня 1936 р. після проведення загальних зборів й обрання нового керівництва було накреслено план роботи, призначено щонедільні сходи, влаштовано курс народної вишивки та курс крою і шиття. Спільними зусиллями всіх членкинь місцевої філії «Союзу українок» організовано й проведено імпрези (святкові заходи), як-от: вечір святого Андрія, Ялинка, забава для доросту та чайний вечір з нагоди Пущення (Свято масниці). Водночас союзянки подбали і про церкву, для якої вишили обрус на головний престіл. Також філія співпра-

цювала з товариством «Рідна школа», спільно з яким організувала в містечку дитячий садок (К. С., 1937, с. 2).

Таблиця 1. Кружки засновані філією «Союзу українок» у м. Тисмениця в 1933–1939 рр., та їх кількісний склад

Філія / Кружок	Рік заснування	Кількість членкинь	
		1935 р.	1939 р.
Тисменицька філія	1931	30	34
Тисмениця (Заріка)	1939	–	43
Тисмениця (Кокора)	1939	–	43
Тисмениця (Монастир)	1938	–	50
Стриганці	1933	60	57
Рошнів	1933	50	50
Юрківка	1934	40	45
Хом'яківка	1934	20	–
Підпечери	1933	75	–
Милування	1933	45	39
Вільшаниця	1937	–	47
Клубівці	1938	–	50
Усього членкинь:		320	458

Не менш активно діяли кружки «Союзу українок» у селах Товмаччини. У с. Стриганці перед заснуванням осередку «Союзу українок» діяло жіноче товариство при місцевій «Просвіті», до якого належали 50 мешканок. Саме цей гурток став основою закладеного в лютому 1933 р. союзянського об'єднання. Делегатки з Тисменицької філії І. Шох та Л. Белей розповіли присутнім про цілі й завдання жіночого товариства, пояснили статті статуту. До новоствореної організації записалася 61 селянка. Було обрано керівництво кружка на чолі з Анною Продан. Допомогу в роботі осередку пообіцяв надавати директор місцевої школи Батюк («Праця в жіночих товариствах», 1933, с. 7).

У с. Підпечери першу жіночу організацію засновано 12 липня 1931 р. так само при читальні товариства «Просвіта». Головою кружка, що налічував 70 членкинь, обрано Ірину Шарко, дружину місцевого священника Я. Шарка та доньку покійного отця-декана К. Кульчицького (Бобик, 1931, с. 2). 15 січня 1933 р. на базі гуртка було створено осередок «Союзу українок», який очолила І. Шарко,

а з 1934 р. – Стефанія Глібовицька. Союзнянки зорганізували вечорниці, вистави, провели Свято матері, свято Миколая для дітей, влаштували куховарський курс, курс роблення штучних квітів, на літній період організували дитячий садок. Організація мала власну бібліотеку на 70 книжок та аптеку, якою, до прикладу, в 1933–1934 рр., скористалося 530 осіб («З жіночого руху», 1933, с. 2; «Праця в жіночих товариствах», 1934, с. 7).

У с. Милування місцевий осередок «Союзу українок» був заснований на загальних зборах, що відбулися 19 лютого 1933 р. за участю понад сотні селянок. Присутні на зібранні делегатки з м. Тисмениця Л. Белей та І. Шох виголосили реферат про цілі й завдання жіночого товариства та пояснили статті статуту. До новоствореної організації записалися 65 місцевих жінок. Було обрано керівництво кружка на чолі з Н. Зінько. Збори закінчилися виконанням національного гімну. 28 травня того ж року милуванські союзнянки спільно з місцевим парохом о. Глібовицьким провели в селі Свято матері («Вісті з Союзу Українок», 1933b, с. 2).

Кружок «Союзу українок» в с. Рошнів закладено 7 квітня 1933 р. Головою обрано Февронію Гросберг. 28 травня того ж року місцевий осередок організував Свято матері. Перед глядачами виступали членкині кружка разом зі своїми дітьми. Десятирічний Василь Фармус декламував вірш «Материнка», а семилітня Ольга Ремська – «Наша Мати». Також програма свята включала спів місцевого жіночого хору та виставу на дві дії «Свято Матері», яку підготував парох о. Я. Гавацький. Захід закінчився виконанням національного гімну («Вісті з Союзу Українок», 1933c, с. 2).

Місцеві осередки «Союзу українок» Товмаччини мали тісну співпрацю з іншими українськими культурно-освітніми організаціями, як-от: «Просвіта», «Рідна школа», «Сільський господар». Зокрема в с. Петрилів місцеве керівництво жіночого кружка спільно з радою кружка «Сільський господар» протягом 27–31 грудня 1934 р. під гаслом «З того, що має жінка-селянка в господарстві, вчімся варити здорово, чисто й смачно!» організували куховарський курс, що став важливою подією для обох організацій. Участь у заході взяли 20 учасниць. Курс вела Марія Гриньків з м. Станиславів. Після завершення навчання відбулася спільна вечеря, на яку були запрошені, крім чоловіків і родичів слухачок, багато гостей (Петрилівський, 1935, с. 12).

Попри те, що «Союз українок» декларував себе як безпартійна організація, чимало членкинь співпрацювали з українськими політичними партіями або були прихильницями певних політсил. Політичний характер діяльності «Союзу українок» проглядався в 1924 р., після вбивства польською поліцією Ольги Басараб, коли союзнянки анонсували політичний протест окупаційній адміністрації. А в 1926 р. Олена Федак-Шепарович репрезентувала жіночу організацію на похороні Симона Петлори (http://localhistory.org.ua/lh_article/soyuz-ukrainok-vid-stanovlennya-do-diyalnosti-2/).

«Союз українок» проявив активність і під час виборчих кампаній до польського парламенту. У 1922 р. жіноча організація на знак протесту проти приєднання Східної Галичини до Польщі підтримала бойкот виборів до польського сейму. На чергових парламентських виборах 1928 р. союзнянки висунули кандидатуру Мілени Рудницької за загальнодержавним списком від партії УНДО (9-те місце), на виборчому окрузі № 53 (м. Станиславів) – Олену Федак-Шепарович (8-ме місце) і Палагну Квасницю, рільницю з м. Отинія (11-те місце). До Сенату від Станиславівського воєводства кандидували Стефанія Барановська (5-те місце), від Львівського воєводства – Олена Кисілевська, редакторка часопису «Жіноча доля» (2-ге місце). За результатами виборів М. Рудницьку обрано послом до сейму, а О. Кисілевську – сенатором (Кисілевська, 1928а, с. 2; Кисілевська, 1928b, с. 2; О. К., 1928, с. 2–3).

Для розв'язання внутрішньоорганізаційних чи інших питань скликався з'їзд жіночої організації. Приміром, 8–9 травня 1933 р. у м. Львів відбувся загальний з'їзд «Союзу українок», участь у якому брали 165 делегаток від філій і кружків Союзу, представниці інших жіночих організацій, представники культурних, економічних і технічних товариств. Товмаччину на з'їзді репрезентували союзнянки з м. Тисмениця та с. Підпечери. Присутні ухвалили резолюції з питань поліпшення організаційної діяльності товариства через зміцнення зв'язків між кружками, філіями й Централєю, підтримали проєкт щодо скликання конгресу українського жіноцтва на наступний рік. Резолюція з господарських справ передбачала продовження практики організації курсів куховарства та ведення домашнього господарства, порушувала питання щодо можливості заснування у Східній Галичині жіночої господарської школи середнього типу. З питань кооперації з'їзд закликав «скріпити

кооперацію масовим членством жіноцтва» і рекомендував вести активну кооперативну пропаганду серед жінок, надавати матеріальну підтримку кооперативним секціям при «Союзі українок». У справі протиалкогольної й протинікотинової акцій було ухвалено рішення, згідно з яким усе організоване українське жіноцтво мало стати до боротьби зі шкідливими звичками. Резолюції з питань плекання народного мистецтва передбачали вжиття заходів щодо зацікавлення жіноцтва народним мистецтвом за допомогою рефератів, виставок, збереження та популяризації серед сільських жительок місцевої народної ноші, виготовлення спільно з філіями і кружками оригінальної збірки предметів народної творчості для науково-музейних цілей. Також учасниці з'їзду ухвалили резолюції щодо зміцнення міжнародних зв'язків з жіночими організаціями інших країн, активізації роботи з молоддю, залучення її до «Союзу українок» («Загальний зїзд», 1933, с. 2–3).

Найбільш важливою сторінкою не тільки в історії «Союзу українок», а й жіночого руху загалом стало проведення Українського жіночого конгресу. Зазначимо, що над його підготовкою активно працювали союзнянки з м. Товмач і м. Тисмениця, які разом зі своїми товаришками з міст Станиславів, Калуш, Надвірна, Галич, Делятин брали участь у нараді з питань організації й проведення майбутнього з'їзду (О. К., 1934, с. 9).

На конгрес, що відбувся 23–27 червня 1934 р. у м. Станиславів у будинку українського товариства «Сокіл», прибули 545 делегаток зі Східної Галичини, 43 представниці жіночих організацій Полісся, Волині, Холмщини, Буковини, Закарпаття, Бессарабії, українки з Канади, США, Чехії, Німеччини, представниці емігранток з Великої України, Міжнародної жіночої ліги миру і свободи, Союзу Українок Америки, Союзу Українських Емігранток, Союзу Українських Жінок Румунії. На з'їзд були запрошені кількості гостей, у тому числі керівники різних краєвих організацій, а саме від української парламентарної репрезентації та партії УНДО – посол Володимир Загайкевич, від товариства «Просвіта» – Іван Брик, від «Союзу Українських Кооператив» – сенатор Юліан Павликовський, від товариства «Рідна Школа» – Іван Галуцинський, від товариства «Сільський Господар» – інженер Андрій Палій (уродженець с. Нові Кривотули Товмацького повіту. – Авт.), від білоруського народу – посол Фабіан Яремич, представ-

ники української, польської і німецької преси. Під час проведення Свята селянки до роботи Конгресу долучилися тисячі учасниць і гостей із сільської місцевості (Вільде, 1934, с. 2–3).

На Конгресі делегатки заслухали 21 реферат на тему української історії й боротьби, історії жіночого руху, ролі жіноцтва в збереженні мови, народної пісні, релігії, становища жінки і дитини в Радянській Україні, культурно-освітньої діяльності жінки, ролі жінки в дошкільному вихованні та шкільництві, фізичному вихованні й спорті, у кооперації, домашньому та сільському господарстві, економічній незалежності сучасної жінки тощо (Вільде, 1934, с. 4–6). У своїх резолюціях Конгрес закликав український народ до національної консолідації, політиків – до міжпартійного порозуміння, а жінок – до поєднання материнства й домашньої роботи з громадською працею на користь свого народу.

Також учасниці з'їзду ухвалили рішення щодо створення Світового союзу українок, навколо якого мали б об'єднатися всі жіночі організації (був створений лише в 1937 р. – Авт.), і щодо видання часопису «Жінка» (виходив у 1935–1939 рр. у м. Львів. – Авт.) (http://localhistory.org.ua/lh_article/soyuz-ukrayinok-vid-stanovlennya-do-diyalnosti-2/).

У рамках проведення Українського жіночого конгресу відбулася організована дефіляда (урочиста хода) за участю 2 500 сільських жінок, а опісля 1 500 дівчат під звуки української пісні виконали вправи з вінками й серпами (Вільде, 1934, с. 4–6). Також було організовано виставку зразків промислів, мистецтва, народної ноші й усяких виробів. Крім того, свої художні твори репрезентували малярки, а письменниці й учені – власні книги та наукові праці. Учасниці Конгресу мали нагоду послухати концертну програму, влаштовану союзнянками Станіславівського повіту («Наше жіноче свято», 1934, с. 2).

Конгрес мав величезне значення для жіночого руху Східної Галичини. За словами делегатки з'їзду Зінаїди Мірної, «...найбільш позитивним досягненням Конгресу було усвідомлення жінкою своєї вартості, своїх сил, своїх досягнень, своєї єдності. Проведення з'їзду в таких тяжких політичних обставинах, показало українському жіноцтву, що воно спроможне для переборення великих труднощів. Об'єднання жіноцтва різних станів національним почуттям, засвідчило політичну зрілість української жінки.

Українське організоване жіноцтво, об'єднане національною ідеєю, забезпечило успіх у своїй боротьбі усвідомленням своїх сил, як важливого чинника в боротьбі за долю свого народу» (Мірна, 1934, с. 4).

Шостого травня 1938 р. окупаційна польська адміністрація вдруге припинила діяльність «Союзу українок» (перший раз у 1929 р.). Серед причин називалися: порушення статуту товариства в частині співпраці з нежіночими організаціями «Маслосоюз», «Сільський господар» та організації музейної секції, що займалася збиранням доказів участі жінок у визвольних змаганнях, винесення союзницями на міжнародну арену справи Ольги Басараб, активна участь організації у виборах 1930 р. та заклик жінок утриматися від виборів 1935 р., заклики до сепаратизму і національного шовінізму в часописі «Жінка», неприхильне ставлення керівництва «Союзу українок» до так званої «нормалізаційної» політики, перетворення товариства на знаряддя політичної боротьби в руках певних політичних сил. Таким чином, було припинено діяльність 72 філій, 1 200 місцевих кружків, які разом налічували понад 50 000 членкинь. Так само заборонено видання часописів «Жінка» й «Українка» («Важкий удар», 1938, с. 1–2; «Як відбулося завішення діяльності», 1938, с. 3). На час припинення діяльності організації, союзницям рекомендувалось вступати до товариства «Сільський господар» та утворювати при його кружках секції сільських господинь («Важкий удар», 1938, с. 1–2).

На Товмаччині членкині забороненого «Союзу українок» влилися до місцевих осередків «Сільського господаря», де продовжували вести активну діяльність. Приміром, 19 червня 1938 р. у с. Палагичі кружок «Рідної школи» при допомозі Секції сільських господинь при кружку «Сільський Господар» влаштував Свято матері. Програма свята включала вступне слово, де було розкрито роль жінки, громадянки в тогочасну пору, реферат про виховне значення Свята матері, декламування віршів, спів хору Секції сільських господинь, товариську забаву («Свято Матері», 1938, с. 13). А в с. Грушка Секція господинь за ініціативи інструкторки філії товариства «Сільський господар» Віри Гончаренко зорганізувала та провела протягом 6 грудня 1938 – 1 січня 1939 р. куховарський курс, який опанували 10 жінок. Слухачки навчалися

готувати й подавати страви, сервірувати стіл, правил та гігієни варіння й кухні тощо (В. Г., 1939, с. 14).

Після протестів союзниць з приводу припинення діяльності організації 15 жовтня 1938 р. влада скасувала своє рішення та відновила роботу «Союзу українок». Жіноче товариство зростало кількісно. Як писалося у львівському часописі «Діло» за 1938 р.: «Союз Українок – це сьогодні одно з найпопулярніших товариств у краю, яке серед усіх кол населення тішиться великою симпатією й признанням» («3 «Союза Українок», 1938, с. 6).

Перед Другою світовою війною «Союз українок» налічував 82 філії та понад 1 020 кружків, які разом об'єднували у своїх лавах близько 60 000 членкинь, що автоматично робило його найбільшою жіночою організацією в тодішній Європі. Однак подальшій діяльності Союзу завадив вибух Другої світової війни у вересні 1939 р. та встановлення на західноукраїнських землях режиму радянської окупації, який заборонив і зліквідував «Союз українок».

Висновки. У міжвоєнний період «Союз українок» став не лише найпопулярнішим і наймасовішим жіночим об'єднанням Східної Галичини, але й однією з найефективніших українських організацій, таких як «Просвіта», «Рідна школа», «Сільський господар» тощо. Важко не погодитись з дослідницею українського жіночого руху Мартою Богачевською-Хом'як, яка стверджувала, що «Союз українок» допоміг жінкам увійти в тогочасну добу та стати свідомими й активними членами українського суспільства з помітним політичним впливом.

На Товмаччині осередки «Союзу українок» функціонували практично в кожному населеному пункті У містах і містечках повіту філії очолювали меценасові (дружини адвокатів), представниці міщанської інтелігенції, у селах, де відчувався гострий брак інтелігенції, очільницями кружків були переважно дружини місцевих священників або національно свідомі селянки. Статті й замітки часописів «Жіноча доля» та «Жіноча воля» вказують на те, що в 1920–1930-х рр. добре розвивалися філії «Союзу українок» у м. Товмач, м. Тисмениця, трохи слабше в м. Отинія. Потужні кружки організації діяли в селах Грушка, Милування, Палагічі, Петрилів, Підпечери, Рошнів, Стриганці.

Робота союзянок мала культурно-освітній характер. Через проведення відчитів і лекцій, влаштування свят та урочистих заходів, збірок пожертв на освітні й соціальні потреби, організацію різних освітніх курсів «Союз українок» намагався підняти освітній і культурний рівень українських жінок, заохотити їх до самоосвіти, спонукати до прояву ініціативи, до громадсько-корисної роботи тощо. Водночас союзянська організація боролася за рівноправність та самостійність жіноцтва, здобуття незалежного статусу для жіночих організацій.

Окупаційна влада вбачала в рості популярності «Союзу українок» певну загрозу і під всіляким приводом намагалася заборонити його діяльність. Двічі (1929 та 1938) польська адміністрація призупиняла роботу організації. Проте після численних протестів була змушена повертати права товариства на існування. В умовах окупації «Союз українок» не лише встояв, але й підготував ґрунт для аналогічних українських жіночих організацій у Європі, США, Канаді, Австралії.

Перспективним напрямом подальшого дослідження проблеми є детальне вивчення діяльності філій і кружків «Союзу українок» на Товмаччині. Недостатньо досліджені практична робота осередків організації, їхня культурно-освітня та громадсько-політична робота, участь союзянок у сеймових і місцевих виборах, відносини з владою, з місцевими політичними партіями, співпраця з іншими культурно-просвітницькими товариствами. Вважаємо за потрібне зіставити матеріали тогочасної української газетної періодики з архівними матеріалами ф. 319 «Центральне українське товариство «Союз українок», м. Львів» Центрального державного історичного архіву України в м. Львів та з окремими документами Державного архіву Івано-Франківської області для об'єктивного вивчення діяльності осередків «Союзу українок» на Товмаччині.

Джерела та література

Андрухів, І.О., & Гаврилюк, С.В. (2008). *Тисмениця*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.

Артимишин, П. (б.р.). *Союз Українок: від становлення до діяльності*.

Взято з http://localhistory.org.ua/lh_article/soyuz-ukrayinok-vid-stanovlennya-do-diyalnosti-2/

- Береза, В.** (1926, січень). Як і нащо жінкам організуватися. *Жіноча доля*, 1, с. 3.
- Бобик, В.** (1931, серпень). З жіночого руху. Підпечари. *Жіноча доля*, 47, с. 2.
- Богачевська, М.** (1984, листопад). Український фемінізм у Польщі між двома світовими війнами. *Сучасність*, 11 (283), с. 96–113.
- Важкий удар для всього українського жіноцтва. (1938, червень). *Жіноча воля*, 8, с. 1–2.
- В. Г.** (1939, травень). Закінчення куховарського курсу в Грушці. *Жіноча воля*, 5, с. 14.
- Від редакції. (1925, вересень). *Жіноча доля*, 1, с. 1.
- Вільде, І.** (1934, липень). Український Жіночий Конгрес. *Жіноча доля*, 14, с. 2–6.
- Вісті з Союзу Українок. (1933а, жовтень). *Жіноча доля*, 21, с. 2.
- Вісті з Союзу Українок. Миловання, пов. Товмач. (1933b, жовтень). *Жіноча доля*, 21, с. 2.
- Вісті з Союзу Українок. Рошнів, пов. Товмач (1933с, жовтень). *Жіноча доля*, 21, с. 2.
- Вісті з Союзу Українок. Тисьмениця, пов. Товмач (1933d, жовтень). *Жіноча доля*, 21, с. 2.
- ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області.
- Жіночий рух. Товмач. (1928, вересень). *Жіноча доля*, 18, с. 5.
- Загальний зїзд «Союзу Українок». (1933, червень). *Жіноча доля*, 11, с. 2–3.
- З жіночого руху. Підпечари, пов. Товмач. (1933, серпень). *Жіноча доля*, 17, с. 2.
- З «Союзу Українок». (1938, 12 червня). *Діло*, 127, с. 6.
- Кисілевська, О.** (1928а, березень). Посли з українських лист в Галичині й на Волині. *Жіноча доля*, 6, с. 2.
- Кисілевська, О.** (1928b, квітень). Українські сенатори. *Жіноча доля*, 7, с. 2.
- К. С.** (1937, березень). З жіночого руху. Отинія. *Жіноча доля*, 11, с. 2.
- Мірна, З.** (1934, липень). Вразіння з Українського Жіночого Конгресу в Станиславові. *Жіноча доля*, 15–16, с. 4.
- Наше жіноче свято. (1934, 15 червня – 1 липня). *Жіноча воля*, 12–13, с. 2.
- О. К.** (1928, лютий). Йдім лавою до виборів! *Жіноча доля*, 4, с. 2–3.
- О. К.** (1932, 1 вересня). Не відганяйте від себе доброго приятеля! *Жіноча воля*, 11, с. 2.
- О. К.** (1934, 15 лютого). Про жіноцтво станиславівського повіту й про Жіночий Український Конгрес. *Жіноча воля*, 4, с. 9.
- Петрилівський.** (1935, 15 травня). Праця в жіночих товариствах. Петрилів, пов. Товмач. *Жіноча воля*, 10, с. 12.

- Потапюк, Л.М.** (2015). Діяльність жіночих громад в Україні як джерело забезпечення гендерного паритету (друга половина ХІХ – перша третина ХХ століття). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 1*, 18–23.
- Праця в жіночих товариствах. Підпечари, пов. Товмач. (1934, 1 травня). *Жіноча воля, 11*, с. 7.
- Праця в жіночих товариствах. Стриганці, пов. Товмач. (1933, 1 червня). *Жіноча воля, 9*, с. 7.
- «Свято Матері» в Палагичах. (1938, вересень). *Жіноча воля, 11*, с. 13.
- Свято «Просфори» у Тисьмениці. (1938, лютий). *Українка, 2*, с. 5.
- Шох, І.** (1932, червень). З жіночого руху. Тисьмениця. *Жіноча доля, 26*, с. 2.
- Як відбулося завішення діяльності «С.У.». (1938, червень). *Жіноча доля, 10*, с. 3.

References

- Andruxhiv, I.O., & Havryliuk, S.V.** (2008). *Tysmenytsia [Tysmenytsia]*. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV [in Ukrainian].
- Artymyshyn, P.** (n.d.). *Soiuz Ukrainok: vid stanovlennia do diialnosti [Ukrainian Women's Union: from formation to activity]*. Retrieved from http://localhistory.org.ua/lh_article/soyuz-ukrayinok-vid-stanovlennya-do-diyalnosti-2/ [in Ukrainian].
- Bereza, V.** (1926, January). Yak i nashcho zhinkam organizuvatysia [How and why should women be organized]. *Zhinocha dolia – Women's destiny, 1*, p. 3 [in Ukrainian].
- Bobyk, V.** (1931, August). Z zhinochoho rukhu. Pidpechary [From the women's movement. Pidpechary]. *Zhinocha dolia – Women's destiny, 47*, p. 2 [in Ukrainian].
- Bohachevska, M.** (1984, November). Ukrainkyi feminizm u Polshchi mizh dvoma svitovymy viinamy [Ukrainian feminism between the two world wars]. *Suchasnist – Modernity, 11* (283), pp. 96–113 [in Ukrainian].
- Vazhkyi udar dlia vsogo ukraïnskoho zhinotstva [A heavy blow for all Ukrainian women]. (1938, June). *Zhinocha volia – Women's will, 8*, pp. 1–2 [in Ukrainian].
- V. H.** (1939, May). Zakinchennia kukhovarskoho kursu v Hrushtsi [The end of the cooking course in Hrushka village]. *Zhinocha volia – Women's will, 5*, p. 14 [in Ukrainian].
- Vid redaktsii [From the editorial office]. (1925, September). *Zhinocha dolia – Women's destiny, 1*, p. 1 [in Ukrainian].
- Vilde, I.** (1934, July). Ukrainkyi Zhinochyi Konhres [Ukrainian Women's Congress]. *Zhinocha dolia – Women's destiny, 14*, pp. 2–6 [in Ukrainian].

- Visti z Soiuzu Ukrainok [News from Ukrainian Women's Union]. (1933a, October). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 21, p. 2 [in Ukrainian].
- Visti z Soiuzu Ukrainok. Mylovannia, pov. Tovmach [News from Ukrainian Women's Union. Mylovannia, Tovmach district]. (1933b, October). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 21, p. 2 [in Ukrainian].
- Visti z Soiuzu Ukrainok. Roshniv, pov. Tovmach (1933c, October) [News from Ukrainian Women's Union. Roshniv, Tovmach district]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 21, p. 2 [in Ukrainian].
- Visti z Soiuzu Ukrainok. Tysmenytsia, pov. Tovmach [News from Ukrainian Women's Union. Tysmenytsia, Tovmach district]. (1933d, October). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 21, p. 2 [in Ukrainian].
- DAIFO – Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti [State Archives of Ivano-Frankivsk region] [in Ukrainian].
- Zhinochy rukh. Tovmach [Women's movement. Tovmach]. (1928, September). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 18, p. 5 [in Ukrainian].
- Zahalnyi zizd «Soiuzu Ukrainok» [General congress of Ukrainian Women's Union]. (1933, June). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 11, pp. 2–3 [in Ukrainian].
- Z zhinochoho rukhu. Pidpechary, pov. Tovmach [From the women's movement. Pidpechary, Tovmach district]. (1933, August). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 17, p. 2 [in Ukrainian].
- Z «Soiuzu Ukrainok» [From the Ukrainian Women's Union]. (1938, June 12). *Dilo – Work*, 127, p. 6 [in Ukrainian].
- Kysilevska, O.** (1928a, March). Posly z ukrainskykh lyst v Halychyni y na Volyni [Deputies on the Ukrainian lists in Galicia and Volhynia]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 6, p. 2 [in Ukrainian].
- Kysilevska, O.** (1928b, April). Ukrainski senatory [Ukrainian senators]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 7, p. 2 [in Ukrainian].
- K. S.** (1937, March). Z zhinochoho rukhu. Otyniia [From the women's movement. Otyniia]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 11, p. 2 [in Ukrainian].
- Mirna, Z.** (1934, July). Vrazhinnia z Ukrainskoho Zhinochoho Konhresu v Stanyslavovi [Impressions of Ukrainian Women's Congress]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 15–16, p. 4 [in Ukrainian].
- Nashe zhinoche sviato [Our women's holiday]. (1934, June 15 – July 1). *Zhinocha volia – Women's will*, 12–13, p. 2 [in Ukrainian].
- O. K.** (1928, February). Ydim lavoju do vyboriv! [Going to the elections together!]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 4, pp. 2–3 [in Ukrainian].
- O. K.** (1932, September 1). Ne vidhaniajte vid sebe dobroho pryiatelia! [Do not chase a good friend away from you!]. *Zhinocha volia – Women's will*, 11, p. 2 [in Ukrainian].

- О. К.** (1934, February 15). Pro zhinotstvo stanslavivskoho povitu y pro Zhinochyi Ukrainskiyi Konhres [About women in the Stanyslaviv district and Ukrainian Women's Congress]. *Zhinocha volia – Women's will*, 4, p. 9 [in Ukrainian].
- Petrylivskiyi.** (1935, May 15). Pratsia v zhinochykh tovarystvakh. Petyliv, pov. Tovmach [The work in women's organizations. Petyliv, Tovmach district]. *Zhinocha volia – Women's will*, 10, p. 12 [in Ukrainian].
- Potapiuk, L.M.** (2015). Diialnist zhinochykh hromad v Ukraini yak dzherelo zabezpechennia gendernoho parytetu (druha polovyna XIX – persha tretyna XX stolittia) [Activities of women's communities in Ukraine as a source of gender parity support (second half of 19th century – first third of 20th century)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: Pedahohika – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Pedagogy*, 1, 18–23 [in Ukrainian].
- Pratsia v zhinochykh tovarystvakh. Pidpechary, pov. Tovmach [The work in women's organizations. Pidpechary, Tovmach district]. (1934, May 1). *Zhinocha volia – Women's will*, 11, p. 7 [in Ukrainian].
- Pratsia v zhinochykh tovarystvakh. Stryhantsi, pov. Tovmach [The work in women's organizations. Stryhantsi, Tovmach district]. (1933, June 1). *Zhinocha volia – Women's will*, 9, p. 7 [in Ukrainian].
- «Sviato Materi» v Palahychakh [Mother's holiday in Palahychi village]. (1938, September). *Zhinocha volia – Women's will*, 11, p. 13 [in Ukrainian].
- Sviato «Prosforu» u Tysmenytsi [Prosphoron's holiday in Tysmenytsia]. (1938, February). *Ukrainka – Ukrainian*, 2, p. 5 [in Ukrainian].
- Shokh, I.** (1932, June). Z zhinochoho rukhu. Tysmenytsia [From the women's movement. Tysmenytsia]. *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 26, p. 2 [in Ukrainian].
- Yak vidbulosia zavishennia diialnosti «S.U.» [How the activity Ukrainian Women's Union was terminated]. (1938, June). *Zhinocha dolia – Women's destiny*, 10, p. 3 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.03.2020 р.